

процесу. Курсові роботи, їх зміст та обсяг відповідають навчальним планам та робочим програмам навчальних дисциплін і виконуються за індивідуальними завданнями викладачів.

Перевірені дипломні проекти виконані на належному рівні і відповідають вимогам, що пред'являються до дипломних проектів.

Матеріально-технічна база технікуму в цілому відповідає акредитаційним вимогам. Навчально-виховний процес забезпечують 45 кабінетів, 12 лабораторій, навчально-виробничі майстерні, 5 комп'ютерних класів, бібліотека, читальний зал. Враховуючи сучасний рівень науково-технічного розвитку, викладачі технікуму працюють над вдосконаленням обладнання кабінетів та лабораторій, використовують обладнання, надане ВАТ "Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат", підвищують рівень використання сучасної комп'ютерної техніки у навчальному процесі.

На підставі поданих на акредитацію матеріалів Комсомольським політехнічним технікумом та перевірки результатів діяльності на місці, експерти дійшли висновку, що програма освітньої підготовки за напрямком 050301 «Гірництво» зі спеціальності 5.05030103 "Обслуговування і ремонт гірничого електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв" за рівнем «молодший спеціаліст» з ліцензованим обсягом для денної форми навчання 60 осіб та заочної форми навчання 60 осіб виконується в повному обсязі.

Рішенням Державної акредитаційної комісії спеціальність була акредитована за першим рівнем.

С.Є. Блохін, О.М. Долгов
(*Національний гірничий університет*)

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Питання якості освіти, як свідчать історичні події і факти, вимагає всебічного вивчення. Стало зрозуміло, що традиційні виробничі ресурси мають і вже позначили свої межі, а безмежним в своїх можливостях залишається лише людський капітал, тобто ресурси, які знаходяться в нас самих – знання, уміння, винахідливість, культура, людська пам'ять, творчі здібності, все те, що так чи інакше пов'язане з освітою.

Добре відомо, що серед положень Болонської декларації проблемі якості відведено відносно скромне місце: "сприяння європейській співпраці в області оцінки якості за допомогою розробки порівнянних критеріїв і методологій" [1]. В той же час, підписання Болонської декларації, не дивлячись на лаконізм сформульованого в ній положення про якість освіти, дало потужний імпульс для відновлення дискусії з цього питання. Вже на зустрічі представників більше 300 європейських ВНЗ у Саламанці (29-30 березня 2001 р.) проблема якості освіти і його оцінки стала центральною на порядку денному [2]. Не зважаючи

на це, термін «якість освіти» залишається суперечливим, повністю не визначеним і вимагає подальшої конкретизації.

Цілі публікації. Мета дослідження полягає у подальшому вивченні та визначенні критеріїв якості вищої освіти.

Основна частина. Система освіти в кожній конкретній країні пов'язана з її суспільно-культурним середовищем і виробничо-технологічною базою, безліччю складних функціональних стосунків і залежностей. Зараз, коли в розвинених державах практично вирішено проблему загальної середньої освіти, а вище стало масовим, питання якості освіти обґрунтовано зайняли одне з провідних місць у ряді суспільних і державних пріоритетів. Сказане особливо стосується систем підготовки фахівців вищої кваліфікації, ефективність роботи яких визначає не лише стан економіки країни у нинішній момент, а й перспективи її подальшого благополуччя. Відомо, що ефективність і якість є ключовими параметрами, за якими судять про суспільно-економічну значущість сфери освіти. Але якщо ефективність зазвичай розглядається як економічна або економіко-управлінська категорія, то поняття якості, що включає, поряд з економічними, соціальні, пізнавальні і культурні аспекти, сприймається як всеосяжна інтегральна характеристика освітньої діяльності та її результатів. Якщо ефективність освіти визначається, у тому числі і кількісно - залежно від вибраного підходу або об'єкту досліджень, то для її якості до теперішнього часу загальноприйнятого визначення не знайдено.

Підсумком багатолітніх дискусій став висновок про те, що дати однозначне визначення поняттю «якість освіти» просто неможливо. Проте, для практичних цілей під якістю освіти вирішили розуміти зміни в навчальному процесі і освітньому середовищі, які можна ідентифікувати як поліпшення знань, умінь і цінностей, що набувають випускники навчальних закладів.

Можна, таким чином, констатувати, що існує багато визначень поняття «якість». Під найбільш поширеним визначенням останнім часом розуміється, в загальному випадку, відповідність стандарту, нормі. Якість виступає однією зі своїх граней, аспектів, а саме визначає корисність, цінність об'єктів, їх придатність до задоволення певних потреб або до реалізації певної мети, норми, доктрини, тобто адекватність вимогам, потребам, нормам.

Взагалі кажучи, якість освіти – це багатоаспектне поняття. Можливо краще говорити не про «якість», а про «якості». Доцільно також розмежувати поняття «якість» і «ефективність» і визначити їх співвідношення. Ефективність – це міра досягнення мети при певних витратах. Спрощено, ефективність – це якість з урахуванням витрат.

Якість освіти можна розглядати як певний рівень знань і умінь, розумового, фізичного і етичного розвитку, якого досягли випускники освітньої установи відповідно до планованих цілей. Існують і інші визначення цього поняття. Якість освіти розглядають як соціальну категорію, що визначає стан і результативність процесу освіти в суспільстві, його відповідність потребам і чеканням суспільства (різних соціальних груп) у розвитку і формуванні цивільних, побутових і професійних компетенцій особи. При цьому якість

освіти характеризується сукупністю показників: змістом освіти, формами і методами навчання, матеріально-технічною базою, кадровим складом тощо.

Під якістю освіти розуміють також міру задоволеності різних учасників процесу освіти в освітніх послугах або міру досягнення поставлених в освіті цілей і завдань, що є досить загальним визначенням цього поняття.

Таким чином, якість – це, в принципі, складна філософська, економічна і соціальна категорія, що розкривається через систему визначень, які відображають єдність системно-структурного і ціннісно-прагматичного аспектів.

Відповідно до цього підходу якість освіти випускника навчального закладу можна розглядати як відповідність (адекватність), прийнятим в освітній доктрині, соціальним вимогам і нормам (стандартам). Поряд з цим розглянемо деякі інші оцінки якості освіти:

- багатоаспектність або багатогранність - якість кінцевого результату освіти і якість потенціалу освітніх систем, що забезпечують досягнення цієї якості; якість результатів виховання і навчання; творча і репродуктивна компоненти;

- різний рівень кінцевих результатів (якість випускників освітніх установ різного рівня);

- багатосуб'єктність (оцінка якості освіти здійснюється безліччю суб'єктів, основними з яких є студенти, їх батьки, випускники ВНЗ, слухачі системи післядипломної освіти, працедавці, суспільство в цілому, державні органи, представники системи освіти, її різних рівнів, дослідники системи освіти тощо);

- багатокритеріальність (якість освіти оцінюється набором критеріїв);

- невизначеність в оцінках якості освіти і освітніх систем із-за більш високого рівня суб'єктивності оцінки якості різними суб'єктами;

- інваріантність і варіативність (серед сукупності якостей освітніх систем, навчальних закладів та їх випускників виділяються інваріантні, загальні якості для всіх випускників кожного рівня освіти, кожної спеціальності або напряму підготовки і специфічні, саме для даної групи випускників або освітньої системи).

Всі перераховані грані якості освіти є об'єктивним проявом складності цієї категорії. Тому мають бути досліджені поєднання всіх цих аспектів. Про якість освіти можна говорити як про якість:

- викладання, дослідження, управління;

- учасників освітнього процесу (студентів, викладачів, адміністрації тощо);

- умов, процесу і результату.

Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття [3] підтвердила викладені вище положення в наступному концентрованому визначенні: "Якість у сфері вищої освіти є багатовимірною концепцією, яка повинна охоплювати всі його функції і види діяльності: навчальні і академічні програми; наукові дослідження і стипендії; укомплектування кадрами; студентів; будівлі; матеріально-технічну базу; обладнання; роботу і академічне середовище.

Одночасно найважливіше значення для підвищення якості має внутрішня самооцінка поряд із зовнішньою, здійснюваною силами незалежних спеціалізованих міжнародних експертів, по можливості, з дотриманням гласності. Для цього доцільно заснувати незалежні національні інстанції і визначити порівняльні норми якості, що користуються міжнародним визнанням. Належну увагу необхідно приділити конкретним інституційним, національним і регіональним умовам з тим щоб врахувати різноманіття і уникнути уніфікації.

Стосовно змісту і організації навчання вирішення цих проблем передбачає розробку і введення диверсифікованих освітніх програм, які можна змінювати відповідно до кон'юнктури ринку, зокрема, за допомогою вживання модульної системи. Зміст освітніх програм вищої школи вважається одним з ключових показників якості.

Сказане означає також, що в ідеалі необхідно забезпечити таку якість освіти, яка дозволить кожному випускникові не лише знаходити для себе оптимальну нішу трудової діяльності, але і безболісно міняти її у разі потреби, самостійно вибираючи і реалізуючи найбільш відповідну для цього форму безперервної освіти.

Національні системи оцінки якості освіти в різних країнах істотно розрізняються не лише по цілям і завданням, критеріям і процедурам, але і багатьом іншим параметрам, у тому числі, мірі залученості в цей процес урядових (державних) і суспільних та професійних органів.

В Україні, на відміну від країн Європи і США, держава від імені суспільства бере на себе функції визначення кваліфікаційної структури, змісту і якості освіти. Так, основні цілі і зміст задаються в двох законах – «Про освіту» і «Про вищу освіту», а детальніше – в структурі і змісті освітніх стандартів всіх рівнів.

У державних освітніх стандартах вищої освіти сформульовані вимоги до кадрового, навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, а також організації різного роду практик, підсумкової державної атестації і рівню професійної підготовки випускників, що відповідає, по суті, набору їх компетенцій.

Зміст освітніх програм вищої школи вважається одним з ключових показників якості системи освіти України [4]. Не менш важливим показником якості освіти є і наявність кваліфікованого професорсько-викладацького складу. Поряд з цим, необхідною умовою успішної реалізації освітнього процесу є також і наявність сучасної навчально-лабораторної бази, здатної забезпечити експериментальну, методичну і інформаційну підтримку навчальних програм у тісному зв'язку з науковими дослідженнями.

Очевидно, що задоволення наведених вище вимог неможливе без ефективної системи контролю за якістю знань студентів, професійним рівнем викладачів і організацією навчального процесу. Саме тому створення внутрішньої системи управління якістю підготовки фахівців розглядається як один з визначальних напрямів вдосконалення освітньої діяльності.

Висновки. Таким чином, якість – це, в принципі, складна філософська, економічна і соціальна категорія, що розкривається через систему визначень, які відображають єдність системно-структурного і ціннісно-прагматичного аспектів. Проблема визначення критеріїв оцінки якості вищої освіти є синтезом всіх сучасних проблем її розвитку і, одночасно, індикація якості освітньої політики. Тому можна визнати більш обґрунтованою позицію, коли концептуальне розуміння поняття «якість освіти» включає три складові: якість людини, якість змісту і якість освітніх технологій.

Бібліографічні посилання:

1. The European Higher Education Area. - Joint Declaration of the Ministers of Education. - Bologna, 1999, 19 June.
2. Shaping our Own Future in the European Higher Education Area //Convention of European Higher Education Institutions. - Salamanca, 2001, 29-30 march.
3. Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры. - Париж: ЮНЕСКО, 1998, 5-9 окт.
4. Вища освіта України і Болонський процес/ За ред. В.Г.Кременя. Авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабін І.І. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 382 с.

В.А. Бородай, О.Б. Іванов, О.Р. Ковальов
(*Національний гірничий університет*)

ЛІЦЕНЗУВАННЯ, АКРЕДИТАЦІЯ І РЕЙТИНГУВАННЯ ЯК ПІДСУМКОВА ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Забезпечення високої якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах є актуальною проблемою не тільки у поточний період, але є перманентним завданням всієї системи освіти, включаючи безпосередньо університети, де відбувається основний процес підготовки кадрів. Ліцензування, акредитація й рейтингування є важливими складовими визначення підсумкових і поточних результатів діяльності університетів, що надають інформацію про можливість розпочати й у подальшому здійснювати діяльність з підготовки фахівців з вищою освітою.

Ця можливість залежить від результатів роботи кожного університету і всіх його підрозділів. Також слід звернути увагу на обставини, що є за межами університетів й суттєво впливають на ефективність заходів, що вживаються ними з метою надання якісних освітніх послуг майбутнім фахівцям. Комплексний підхід до вирішення проблеми якості підготовки фахівців надає гарантії максимально повного вирішення основного завдання системи вищої освіти.

Метою цієї публікації є спроба висвітлення можливих резервів системи освіти у підвищенні якості підготовки фахівців.